

УДК 373.2.011.3-051:378]+373.2.091.313
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.81.23>

О. С. Бартків

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Є. А. Дурманенко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність проблеми обумовлена модифікацією змісту сучасної дошкільної освіти відповідно до положень нормативних документів України, які ставлять вимоги підготовки фахівців, здатних ефективно організувати інтегрований освітній процес у закладах дошкільної освіти.

Мета статті полягає в обґрунтуванні змісту підготовки майбутніх вихователів до інтегрованого навчання дітей дошкільного віку. Задля реалізації мети важливим є розкриття сутності інтегрованого навчання дітей дошкільного віку та змісту підготовки майбутніх вихователів у контексті вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Інтегроване навчання дітей дошкільного віку».

Метою курсу визначено формування в майбутніх вихователів інтегральної та системи загальних і фахових компетентностей планування, організації та проведення інтегрованих навчальних занять у закладах дошкільної освіти, навчання, виховання та розвитку особистості з визначенням їх діагностичної мети, завдань, змісту, форм, методів та упровадженням сучасних технологій в інтегрований освітній процес, урахування особливостей дітей з особливими освітніми потребами тощо.

Розкрито загальні, фахові компетентності та програмні результати, які мають бути сформовані в студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни.

Інтегроване навчання дітей дошкільного віку визначено як цілеспрямований, системний процес взаємодії вихователів і вихованців, побудований на об'єднанні всіх його компонентів (змісту освітніх напрямів, форм, методів та видів діяльності дошкільників і переслідує мету формування цілісної системи знань, умінь і навичок про людину, світ, суспільство, природу, мистецтво та ін. У свою чергу, інтеграція змісту дошкільної освіти розглядається як гармонійно поєднана, взаємопроникна та взаємопов'язана система знань, умінь і навичок з усіх напрямів Базового компоненту дошкільної освіти, спрямована на формування в дошкільників цілісної картини світу.

Наголошено на відповідності компетентностей та програмних результатів навчання майбутніх вихователів з курсу Національної рами кваліфікацій.

Ключові слова: інтеграція, майбутні вихователі, діти дошкільного віку, інтегроване навчання, підготовка фахівців, інтегрований освітній процес.

Постановка проблеми. Реформування сучасної дошкільної освіти відповідно до положень Базового компоненту дошкільної освіти [1], Методичних рекомендацій щодо розроблення Стандартів вищої освіти [9], Професійного стандарту підготовки вихователів закладів дошкільної освіти [10] та інших нормативних документів, ставить перед закладами вищої освіти підготовки фахівців, здатних ефективно організувати освітній процес у закладах дошкільної освіти (ЗДО) на засадах особистісно-орієнтованого, компетентнісного та інтегрованого підходів; вихователів, спроможних до постійного саморозвитку, самовдосконалення та самовираження.

Пріоритетним в освітньому процесі ЗДО є інтегрований підхід, який має на меті формування у дошкільників цілісного та системного світоба-

чення. З огляду на це, проблема інтеграції навчання в ЗДО є актуальною, оскільки забезпечує пошук нових шляхів підвищення результативності освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтегроване навчання займає значне місце в теоретичних напрацюваннях педагогів минулого (Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський). У ті часи більш поширеною була дидактична категорія «міжпредметні зв'язки». Пізніше у дослідженнях Н. Варакути, Л. Вороніної, П. Груздева, В. Максимової, В. Сухомлинського та ін. акцентувалася увага на двох взаємопов'язаних тенденціях у розвитку ідеї міжпредметних зв'язків – інтеграції та координації предметних знань.

Сьогодні питаннями інтеграції знань, інтегрованого підходу до навчання, сутності інтегра-

ції та її форм і видів пронизані праці Г. Бабенка, Н. Бібік, О. Гончарук, Н. Коваль, І. Козловської, Л. Руденко, Н. Стяглик і ін. Інтеграцію освітнього процесу в ЗДО досліджували К. Белая, Н. Гавриш, І. Кіндрат, К. Крутій, М. Лазарева та ін. Значний доробок з цієї проблеми знаходимо у дослідженнях К. Крутій, яка обґрунтовує концепцію інтеграції змісту дошкільної освіти, розглядає філософські та психологічні умови інтеграції, аналізує різні підходи до класифікації інтеграційних процесів та ін. [5]. У свою чергу, Н. Гавриш розкриває інтеграційні процеси в дошкільній освіті, наголошуючи, що інтегрований підхід у навчанні, безперечно, сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду дітей, інтенсивному розвитку когнітивних процесів; формуванню допитливості, активного ставлення до подій і явищ дійсності; сприяє становленню особистості в суспільних відносинах і в цілому забезпечує дошкільну зрілість. Однак інформативність і привабливість змісту навчального матеріалу самі собою не забезпечують ефективності його засвоєння і розвитку окремих сторін особистості дошкільника. Для цього необхідне стратегічне бачення тактичних та оперативних цілей, ретельний добір засобів, методів і прийомів навчально-виховної роботи у структурі цілісної дидактичної системи [4]. Отже, низкою вчених аналізуються питання інтеграції змісту дошкільної освіти. Проте проблема інтегрованого навчання дітей дошкільного віку залишається суперечливою, упровадження інтегрованих занять в ЗДО мало досліджується; вихователі недостатньо володіють компетентностями ефективно організувати інтегрований освітній процес.

Мета статті полягає в обґрунтуванні змісту підготовки майбутніх вихователів до інтегрованого навчання дітей дошкільного віку. Задля реалізації мети важливим є розкриття сутності інтегрованого навчання дітей дошкільного віку та змісту підготовки майбутніх вихователів у контексті вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Інтегроване навчання дітей дошкільного віку».

Виклад основного матеріалу дослідження. Для ефективної професійної діяльності важливим є достатньо високий рівень інтегральної компетентності майбутнього вихователя, що уможливить його активне працевлаштування на ринку праці, самореалізацію, самовираження, прояв професіоналізму, здатності до творчої діяльності, інтегральної мобільності тощо. З огляду на це, зупинимось на аналізі підготовки майбутніх вихователів до інтегрованого навчання дітей у Волинського національного університету імені Лесі Українки. Так, навчальним планом підготовки фахівців за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» [6] передбачено вивчення студентами вибіркової дисципліни «Інтегроване навчання дітей дошкільного віку».

З урахуванням вимог Стандарту вищої освіти України за першим (бакалаврським) рівнем спеціальності 012 «Дошкільна освіта» [9], Професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» [10], Освітньо-професійної програми підготовки фахівців за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [7] та вимог Національної рамки кваліфікацій України [8], нами розроблено силабус вибіркової дисципліни «Інтегроване навчання дітей дошкільного віку» [3]. Зміст навчального курсу розкриває основні вимоги та способи інтеграції освітніх напрямів, методів та видів діяльності на основі системного і всебічного розкриття процесів та явищ, спрямованих на забезпечення цілісності знань і вмінь, з урахуванням вимог до формування компетентностей дітей дошкільного віку, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти.

Курс цікавий насамперед для тих, хто вмотивований до ефективної організації освітнього процесу в ЗДО на засадах проектування та реалізації різних видів інтеграції; формування в дітей дошкільного віку цілісної картини світу та довкілля; реалізації в освітній діяльності інтегрованих (тематичних) днів тощо.

Мета вибіркової навчальної дисципліни полягає у формуванні в майбутніх вихователів інтегральної та системи загальних і фахових компетентностей планування, організації та проведення інтегрованих навчальних занять у закладах дошкільної освіти, виховання та розвитку особистості з визначенням їх діагностичної мети, завдань, змісту, форм, методів та упровадженням сучасних технологій в інтегрований освітній процес, урахування особливостей дітей з особливими освітніми потребами тощо [3]. Нами інтегральна компетентність майбутніх вихователів ЗДО розглядається як результат сформованості системи загальних та фахових компетентностей і передбачає здатність реалізовувати комплексні спеціалізовані завдання з розвитку, навчання, виховання дітей раннього та дошкільного віку в закладах дошкільної освіти загалом та організації інтегрованого навчання зокрема [2].

Вивчення курсу передбачає реалізацію наступних завдань: формування в майбутніх вихователів знань про еволюцію розвитку інтеграційних процесів в освіті, нормативно-правове забезпечення освітнього процесу ЗДО; базові положення концептуальних положень інтегрованого навчання дітей, основу науково-методологічних підходів і принципів його реалізації, аспекти застосування інтегрованого навчання в освітньому процесі в умовах модернізації змісту закладів дошкільної освіти; удосконалення професійних умінь і навичок свідомого й творчого застосування засвоєних знань у ході впровадження інтегрованого навчання у практичній педагогічній діяльності; роз-

виток у майбутніх фахівців мотиваційно-ціннісного ставлення до впровадження інтегрованого навчання дітей в ЗДО, здатності до самоаналізу та самовдосконалення; виховання професійно важливих якостей майбутніх вихователів [3].

Викладання вибіркової навчальної дисципліни передбачає поєднання інтерактивних і традиційних форм навчання з елементами дистанційного навчання MOODLE, ZOOM; освітніх платформ для вихователів ЗДО та спеціальних інформаційних технологій, таких як відео, інтерактивні елементи, онлайн консультування тощо.

У процесі вивчення навчальної дисципліни у студентів будуть сформовані компетентності [7] (табл. 1).

Контекстність розкриття фундаментальних положень змісту інтеграції освітніх галузей дошкільної освіти досягається через створення умов, максимально наближених до професійної діяльності.

У ході вивчення курсу уточнюється поняття «інтеграція» в дошкільній освіті як об'єднання елементів (частин) змісту освітніх напрямів Базового компоненту дошкільної освіти, способів організації освітнього процесу, видів діяльності дітей дошкільного віку в єдине ціле; процес взаємного зближення; об'єднання і структурування неупорядкованих явищ, підвищення інтенсивності взаємодії між елементами системи, впорядковане функціонування частин цілого. А інтегроване навчання дітей дошкільного віку визначаємо як ціле-спрямований, системний процес взаємодії вихователів і вихованців, побудований на об'єднанні усіх його компонентів (змісту освітніх напрямів, форм, методів та видів діяльності дошкільників) і переслідує мету формування цілісної системи

знань, умінь і навичок про людину, світ, суспільство, природу, мистецтво та ін.

Розглядаючи ґенезу інтегрованого навчання, визначаємо, що поняття «інтеграція» ввів у науку Г. Спенсер у 1857 році, зв'язавши його з поняттям «диференціація». Поряд з цим, наголошуємо, що теоретичні погляди Г. Спенсера формувались головним чином під впливом природничих наук, які в той час все частіше звертались до ідеї еволюції як центрального пункту вчення науковця, який визначає еволюцію таким чином: це інтеграція (тобто об'єднання у ціле) речовини, в ході якого ця речовина переходить зі стану невизначеної однорідності до стану визначеної зв'язаної різноманітності [4].

Аналізуючи концептуальні основи інтеграції змісту дошкільної освіти, відображені в нормативних документах (Базовий компонент дошкільної освіти, Закон України «Про дошкільну освіту», Концепція Нової української школи, Професійний стандарт вихователя ЗДО), визначаємо інтегрований підхід пріоритетним і вся діяльність закладів вищої освіти спрямована на підготовку фахівців до реалізації цього підходу в професійній діяльності.

Аналізуючи процес інтегрованого навчання в ЗДО, конкретизуємо функції інтеграції в дошкільній освіті (освітня, виховна, розвивальна, психологічна, методологічна, організаційна); принципи інтегрованого освітнього процесу (доступності, науковості, послідовності, цілісності, логічності, вертикального тематизму); види інтеграції змісту (міжпредметна (міждисциплінарна); внутрішньо-предметна (внутрішньо-дисциплінарна); взаємодію методів і прийомів виховання та організації безпосередньої освітньої діяльності дітей (методична); інтеграцію різноманітних видів

Таблиця 1

Компетентності у процесі вивчення курсу «Інтегроване навчання дітей дошкільного віку» [3]

Інтегральна компетентність	ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку, що передбачає застосування загальних психолого-педагогічних теорій і фахових методик дошкільної освіти, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
Компетентності загальні (КЗ)	КЗ-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. КЗ-3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
Компетентності спеціальні (КС)	КС-9. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку. КС-10. Вміння складати Індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням. КС-15. Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей. КС-16. Здатність до виховання в дітей раннього і дошкільного віку толерантного ставлення та поваги до інших, попередження та протидії булінгу. КС-20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.

дитячої діяльності (ігрової, навчальної, художньої, рухової, елементарної трудової); інтеграція способів організації та оптимізації освітнього процесу; запровадження інтегрованих форм організації спільної діяльності дорослого і дітей та самостійної діяльності дошкільників тощо; форми інтеграції (за ступенем щільності і стійкості зв'язків між об'єктами, які вступили в інтеграцію тощо) [3].

Значна увага в ході вивченні курсу приділяється характеристиці інтегрованого освітнього процесу як спеціально організованої взаємодії дитини і дорослого. Наголошуємо, що інтегрований освітній процес у ЗДО – це цілеспрямований і систематичний процес об'єднання освітніх напрямів у ході спеціально організованої взаємодії педагогів і вихованців, спрямований на вирішення освітніх завдань. Інтегроване заняття розглядаємо як особливим чином організовану елементарну навчальну діяльність дітей дошкільного віку, зміст якої має складну структуру, характеризується визначеними відношеннями і силою взаємодії, сприяє формуванню в дошкільників цілісної картини Всесвіту.

У процесі вивчення навчальної дисципліни звертаємося до аналізу поглядів науковців щодо трактування поняття «інтеграція змісту дошкільної освіти». У контексті цього засадовою є думка К. Крутій, яка під інтеграцією змісту дошкільної освіти розуміє стан (або процес, що веде до такого стану) пов'язаності, взаємопроникнення та взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечує цілісність освітнього процесу в ЗДО [5]. Ураховуючи погляди вчених та досвід діяльності у сфері освіти, доповнюємо визначення К. Крутій, зазначаючи, що інтеграція змісту дошкільної освіти – це гармонійно поєднана, взаємопроникна та взаємопов'язана система знань, умінь і навичок з усіх напрямів Базового компоненту дошкільної освіти, спрямована на формування в дошкільників цілісної картини світу [3]. До змістових цілей інтегрованого навчання дошкільників відносимо формування в дошкільників цілісної картини світу, поєднання кожного напрямку Базового компоненту дошкільної освіти [1] у формуванні системи знань, умінь і навичок з урахуванням їх діяльнісної основи (використання отриманих знань у повсякденній діяльності); розвиток емоційно-пізнавальної сфери (активності, потреб, інтересів дошкільників); стимулювання творчих здібностей; посилення виховної спрямованості освітнього процесу.

По завершенні вивчення навчальної дисципліни у студентів мають бути сформовані програмні результати навчання, які тісно корелюються з Національною рамкою кваліфікацій [8]: ПР-01. Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до

навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку. ПР-04. Розуміти і визначати особливості провідної – ігрової та інших видів діяльності дітей дошкільного віку, способи їх використання в розвитку, навчанні і вихованні дітей раннього і дошкільного віку. ПР-07. Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності. ПР-08. Вміти скласти індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням. ПР-12. Будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу. Оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці. ПР-13. Здійснювати управління якістю освітнього процесу, керуючись психолого-педагогічними принципами його організації в системі дошкільної освіти та взаємодії з сім'єю [3].

Висновки і пропозиції. Отже, професійну підготовку майбутніх вихователів до інтегрованого навчання дітей будемо розуміти як цілеспрямований, системний процес формування в студентів готовності, як інтегральної якості, ефективно організовувати інтегрований освітній процес у закладах дошкільної освіти на основі сформованих у процесі навчання загальних та фахових компетентностей. Наголошуємо, що застосовуючи в професійній діяльності інтегроване навчання, майбутні вихователі зможуть суттєво вплинути на створення в закладах дошкільної освіти сприятливого освітнього середовища (здоров'язберезувальна та проєктувальна компетентності), формувати в дітей середнього та старшого дошкільного віку цілісну картину світу (предметно-методична, оцінювально-аналітична, прогностична компетентності), сприяти актуалізації їхніх внутрішніх резервів для вияву активності, ініціативності та творчості (організаційна та оцінювально-аналітична компетентності).

Проведене дослідження не претендує на вичерпний аналіз проблеми. Ґрунтовного дослідження потребують питання визначення ефективних форм та методів підготовки майбутніх вихователів до інтегрованого навчання дітей.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>

2. Бартків О.С., Дурманенко Є.А. Інтегральна компетентність як базова у підготовці майбутніх вихователів. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1. С. 51–56.
3. Бартків О.С. Інтегроване навчання дітей дошкільного віку : силабус вибіркової навчальної дисципліни підготовки студентів за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». URL: https://volnu-my.sharepoint.com/personal/kafedra_pedagog_vnu_edu_ua/_layouts/15/.
4. Гавриш Н.В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля*. 2011. № 1 (1). С. 16-20.
5. Крутій К. Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Запоріжжя, 2017. 124 с.
6. Навчальний план підготовки бакалавра за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта». URL: https://volnu-my.sharepoint.com/personal/pedagogical_vnuedu_ua/_Layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Fpedagogical%5Fvnu%5Fedu%5Fua%2FDocuments%2F%D0%.
7. Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: https://eenu.edu.ua/sites/default/files/Files/osvitnya_programa_2020_new.pdf.
8. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : Постанова Кабінету Міністрів України № 509 від 12.06.2019 р., № 519 від 25.06.2020р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>.
9. Про унесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення Стандартів вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 30 квітня 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-unesennya-zmin-do-metodichnih-rekomendacij-shodo-rozroblennya-standartiv-vishoyi-osviti-1>.
10. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.

Bartkiv O., Durmanenko E. Preparing future educators for integrated teaching of children in pre-schools

The problem's relevance is due to the modification of the content of modern pre-school education under the provisions of Ukrainian regulatory documents, which impose requirements for training specialists who can effectively organize an integrated educational process in pre-school educational institutions.

The article aims to substantiate the content of future educators' training for the integrated education of pre-school children. To implement the goal, it is essential to disclose the essence of integrated education of pre-school children and the content of future educators' training in studying a particular academic discipline, "Integrated education of pre-school children".

The purpose of the course is determined by the formation of the future educators of an integrated system of general and professional competencies of planning, organizing and conducting integrated educational activities in pre-school education, training, education and personal development with the definition of their diagnostic purpose, objectives, content, forms, methods and introduction of modern technologies in an integrated educational process, considering the characteristics of children with special educational needs, etc.

The general professional competencies and program outcomes that should be formed in students during the study of the academic discipline are disclosed.

Integrated early childhood education is defined as a purposeful, systematic process of interaction between educators and pupils, based on the unification of all of its components (content of educational areas, forms, methods, and types of activity for pre-school children). It is aimed at developing a comprehensive system of knowledge, skills, and habits regarding the human being, the world, society, nature, art, and other matters. We regard integration of the content of pre-school education as a harmoniously combined, interpenetrating, and interrelated system of knowledge, skills, and abilities in all areas of the essential component of pre-school education, aimed at the formation of a holistic picture of the world in pre-school children.

The authors point out the correspondence of competencies and program learning outcomes of future educators to the National qualification framework.

Key words: *integration, future pre-school teachers, pre-school children, integrated education, specialist training, integrated educational process.*